

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.1-1.10>**І. В. Ковбас**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

НАГОРОДА ЯК «БАЗОВИЙ» ЕЛЕМЕНТ НАГОРОДНОГО ПРАВА ТА ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ ІЗ УМІЖНИМИ ПРАВОВИМИ ПОНЯТТЯМИ

Формування наукового базису для нагородної нормотворчості безпосередньо передбачає формування «базового» елементу відповідного законодавства, яким є «нагорода». Проте, незважаючи на наявність тематичних джерел та відносну визначеність термінологічного апарату, на жаль, і до цього часу залишається ускладненим сприйняття її в суміжному термінологічному ряді. Аналіз законодавства свідчить про те, що вона нерідко ототожнюється з винагородою, заохоченням, переконанням, подарунком того. Не заперечуючи їхню певну близькість, не слід її помилково ототожнювати, бо вона наділена власним унікальним ресурсом, який і відрізняє її від інших, хоча і споріднених, понять. Саме «чистота» термінологічного апарату й зумовлює «чистоту», визначеність нагородного законодавства та уніфікацію практики її застосування. У світлі прийняття Концепції реформування нагородної справи в Україні, визначення основних пріоритетних напрямків такого реформування важливим є насамперед окреслення «базового» понятійного апарату, навколо якого і буде формуватися нормативний масив, який визначить засади існування відповідної нагородної справи. Понятійно-термінологічна визначеність є запорукою досконалості нагородного законодавства, дієвості нагородної справи, нагородної практики. Важливо окреслити суміжний понятійно-термінологічний ряд, здійснити порівняльно-правовий аналіз їх властивостей, який і дозволить визначити ту унікальність, яка притаманна саме нагороді, а отже, й використовувати її в подальшому як форму реагування з боку держави в особі уповноважених органів на заслуги особи (колективу осіб) перед державою, українським народом. Залишення «відкритим» цього питання, навпаки, зумовлює дефектність нагородного законодавства, нагородної практики, а отже, й нагородної системи в цілому.

Для ефективного вирішення цього питання необхідним є опрацювання тематичних наукових джерел, положення яких присвячені лише окремим аспектам такого порівняння нагороди та інших суміжних правових понять, а це зумовлює прогалину в науковому базисі для сучасної вітчизняної нагородотворчості, яку слід відновити, що й зумовлює мету роботи. На жаль, навіть незважаючи на наявність теоретичних наукових джерел (наприклад, роботи Д. Коритько, В. Заїки, В. Бігуна, А. Майдебури, Є. Трофімова та ін.), проблематика саме співвідношення нагороди з іншими суміжними правовими поняттями досліджена фрагментарно, що й зумовлює дещо «поверхове» унормування її ресурсу, її помилкове ототожнення з іншими правовими явищами, що істотно знижує соціальну значимість, престиж нагороди. **Мета роботи** – на основі аналізу різних тематичних джерел з'ясувати унікальність ресурсу нагороди, її відмінність від суміжних правових явищ задля максимального використання її ресурсу у процесі формування оновлених засад регулювання відносин нагородної справи в Україні. **Об'єкт** дослідження – суспільні відносини, пов'язані з використанням ресурсу нагороди як реакції держави на заслуги особи (колективу осіб). **Предмет дослідження** – теоретико-методологічні засади співвідношення нагороди із суміжними правовими поняттями. **Методи дослідження**, які використовувалися, представляють сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, серед яких: діалектичний, логіко-юридичний, семантичний, порівняльно-правовий, системно-структурний, прогнозування, моделювання. Це дозволило проаналізувати галузеві правові джерела, юридичну публіцистику. **Результати**. Узагальнюючи все вищезазначене, слід чітко усвідомлювати, що нагорода

посідає своє чільне місце в суміжному понятійному ряді, перебуваючи в різних варіантах співвідношення з елементами цього ряду (переконання, заохочення, стимули, винагорода, відзнака, премія, цінний подарунок). Ураховуючи особливості її ознак, функцій, її не можна помилково ототожнювати з жодним із елементів запропонованого понятійного суміжного ряду. Нагороду саме як «базовий» елемент нагородної справи, нагородної системи слід розглядати в якості законодавчо визначеної особливої вищої форми заохочення з боку держави (в особі голови держави) до заслуг перед державою, суспільством, що застосовується до особи (колективу осіб) в порядку особливої деталізованої процедури, за відсутності трудових (службових) відносин із суб'єктом нагородження, й передбачає гарантовану державою багаторівневу соціальну престижність, моральне, матеріальне або ж змішане забезпечення.

Ключові слова: нагорода, нагородне право, нагородна справа, подарунок, співвідношення, винагорода, заохочення, переконання, ресурс, унікальність. унок, співвідношення, винагорода, заохочення, переконання, ресурс, унікальність.

Постановка проблеми. Формування наукового базису для нагородної нормотворчості безпосередньо передбачає формування «базового» елементу відповідного законодавства, яким є «нагорода». Проте, незважаючи на наявність тематичних джерел та відносну визначеність термінологічного апарату, на жаль, і до цього часу залишається ускладненим сприйняття її в суміжному термінологічному ряді. Аналіз законодавства свідчить про те, що вона нерідко ототожнюється з винагородою, заохоченням, переконанням, подарунком тощо. Не заперечуючи їхню певну близькість, не слід її помилково ототожнювати, бо вона наділена власним унікальним ресурсом, який і відрізняє її від інших, хоча і споріднених, понять. Саме «чистота» термінологічного апарату й зумовлює «чистоту», визначеність нагородного законодавства та уніфікацію практики її застосування. У світлі прийняття Концепції реформування нагородної справи в Україні, визначення основних пріоритетних напрямків такого реформування важливим є насамперед окреслення «базового» понятійного апарату, навколо якого і буде формуватися нормативний масив, який визначить засади існування відповідної нагородної справи. Понятійно-термінологічна визначеність є запорукою досконалості нагородного законодавства, дієвості нагородної справи, нагородної практики. Важливо окреслити суміжний понятійно-термінологічний ряд, здійснити порівняльно-правовий аналіз їхніх властивостей, який і дозволить визначити ту унікальність, яка притаманна саме нагороді, а отже, й використовувати її в подальшому як форму реагування

з боку держави в особі уповноважених органів на заслуги особи (колективу осіб) перед державою, українським народом. Залишення «відкритим» цього питання, навпаки, зумовлює дефектність нагородного законодавства, нагородної практики, а отже, й нагородної системи в цілому.

Для ефективного вирішення цього питання необхідним є опрацювання тематичних наукових джерел, положення яких присвячені лише окремим питанням такого порівняння нагороди та інших суміжних правових понять, а це зумовлює прогалину в науковому базисі для сучасної вітчизняної нагородотворчості, яку слід відновити, що й зумовлює мету роботи. На жаль, навіть незважаючи на наявність теоретичних наукових джерел (наприклад, роботи Д. Коритько, В. Заїки, В. Бігуна, А. Майдебури, Є. Трофімова та ін.), проблематика саме співвідношення нагороди з іншими суміжними правовими поняттями досліджена фрагментарно, що й зумовлює дещо «поверхове» унормування її ресурсу, її помилкове ототожнення з іншими правовими явищами, що істотно знижує соціальну значимість, престиж нагороди.

Мета статті – на основі аналізу різних тематичних джерел з'ясувати унікальність ресурсу нагороди, її відмінність від суміжних правових явищ задля максимального використання її ресурсу у процесі формування оновлених засад регулювання відносин нагородної справи в Україні. *Об'єкт* дослідження – суспільні відносини, пов'язані з використанням ресурсу нагороди як реакції держави на заслуги особи (колективу осіб). *Предмет дослідження* – теоретико-методологічні засади співвідношення

нагороди із суміжними правовими поняттями. *Методи дослідження*, які використовувалися, представляють сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, серед яких: діалектичний, логіко-юридичний, семантичний, порівняльно-правовий, системно-структурний, прогнозування, моделювання. Це дозволило проаналізувати галузеві правові джерела, юридичну публіцистику.

Виклад основного матеріалу.

1. «Базові» підходи у правовій доктрині до співвідношення нагороди із суміжними правовими поняттями

Нагороду слід відмежовувати від суміжних правових понять і визначити її місце у т.зв. суміжному понятійному правовому ряду. Цей ряд формують такі «базові» елементи: заохочення, стимул, відзнака, премія, цінний подарунок, нагородження, переконання, винагорода, пільга тощо. Доцільно розпочати з етимології слова «нагорода». Аналіз відповідних джерел дозволяє стверджувати, що нагорода розглядається як «дар, певна почесна, престижна винагорода, яка надається за заслужену поведінку, вчинок, це відзначення» [1, с. 325]. Нагорода розглядається представниками різних наук як «інструмент, що використовується керуючими суб'єктами для стимулювання керованих суб'єктів для вчинення певних дій ...; як фактор визначення соціального статусу особи, його місця в соціальній стратифікації ...; як системи заохочень, які характеризуються комплексністю, цілісністю, ієрархічністю, ефективністю, урахуванням історичного досвіду та функціонування ...; засіб вираження основних цінностей суспільства, які визначаються й заохочуються державою та суспільством» [2, с. 13]. Д. Коритько, аналізуючи семантичне значення «нагороди», зазначає, що в більшості словниково-енциклопедичних джерел нагорода розглядається як винагорода, дар, і навіть у деяких із них асоціюються з ними. Це, у свою чергу, вимагає розмежування нагороди, насамперед, із винагородою та даром або ж дарунком (подарунком). Винагорода є «близькою» навіть в аспекті зовнішнього конструювання назви з нагородою, проте не слід їх ототожнювати. Винагорода є все ж

таки «насамперед платою ... за виконання визначених обов'язків або досягнення певного результату ...є, як правило, заздалегідь обумовленою» [3, с. 81]. Нагороду й винагороду пропонують розмежовувати не тільки вчені-юристи, а й представники інших наук. Так, наприклад, О. Ручкін, аналізуючи соціологічні аспекти нагородних інститутів, зазначає, що «нагорода – це нормативно визначена відзнака, яку отримує індивід за вчинення «наднормованих» дій, які мають соціально-економічне, політичне або інше значення в межах визначених у соціумі цінностей і які передбачають зміну його соціального статусу» [2, с. 9]. Одночасно винагорода представляє собою «рівень матеріальних та нематеріальних благ, які отримує особа за результатами трудової функції у відповідності до встановлених у державі та підприємстві формальних норм та правил» [2, с. 10]. Отже, це чітко визначена плата за певне діяння, яке не є «унікальним», «понаднормованим», «добровільно ініційованим», «вагомим для держави і суспільства». І в цьому контексті винагороду можна розглядати як узагальнююче поняття, яке може охоплювати заробітну плату, посадовий оклад, авторський гонорар тощо. У цьому контексті цілком можна погодитися з С. Мірошник та Д. Коритько в тому, що навіть «незважаючи на певну функціональну спільність, нагорода є більш соціально престижною, ніж винагорода. У деяких випадках нагорода включає в себе винагороду» [3, с. 81]. Винагорода не виконує цілого ряду функцій, які притаманні нагороді (символічну, політичну, ідеологічну тощо), й процедура нагородження є набагато складнішою.

Нагороду слід відмежовувати від дару (подарунку, дарунку). При цьому її слід відмежовувати від подарунку в аспекті приватно-правового регулювання (зокрема, з акцентом на норми Цивільного кодексу України) та публічно-правового регулювання (зокрема, норми-дефініції, закріплені в Законі України «Про запобігання корупції»), і про це вже неодноразово зазначалося в роботах вчених-юристів [4, с. 71–79; 5, с. 147–153], в т.ч. з елементами порівняльно-правового аналізу зарубіжного досвіду нормотворення та право-

застосування [4, с. 71–79; 5, с. 147–153]. На відміну від нагороди як реакції держави на заслужену соціально-корисну унікальну поведінку особи (групи осіб), подарунок навіть в аспекті публічно-правового регулювання не пов'язаний саме з такою підставою для надання. Безперечно, це може бути т.зв. «офіційний», «діловий» подарунок, який особа отримує, виконуючи функції представника державної влади або місцевого самоврядування, «цінний подарунок» як різновид заохочення (наприклад, підзаконними нормативно-правовими актами передбачається можливість вручення як заохочення цінного подарунку), проте її слід розмежовувати з акцентом на те, що цінний подарунок не виконує всього розмаїття функцій, яке є характерним для нагороди, не є «вищою формою відзнаки» з боку держави, від імені держави, не має статусу, притаманного нагороді, не є процедурно ускладненим і не передбачає тих наслідків, які є характерними для нагороди. На користь цього свідчить і закріплення норми-дефініції «цінний подарунок» у кількох підзаконних нормативно-правових актах. Так, наприклад, згідно з Наказом Управління держаної охорони України від 05.07.2012 року «Про затвердження Порядку нагородження цінним подарунком військовослужбовців Управління державної охорони України, придбаним за рахунок державного бюджету», зазначено, що «цінним подарунком» є «предмет особистого користування або предмет побутового призначення, придбаний за рахунок коштів державного бюджету» [6, с. 286]. Визначення «цінного подарунку» містить і Наказ Міністерства внутрішніх справ від 07.08.2015 № 952 «Про затвердження Порядку нагородження особового складу Державної прикордонної служби України, інших осіб цінним подарунком, придбаним за рахунок державного бюджету»: «Предмет особистого користування, виріб мистецтва або предмет побутового призначення, придбаний за рахунок коштів державного бюджету» [6, с. 286]. Як бачимо, вже в самій нормі-дефініції зазначається, що це предмет побуту, предмет особистого користування, чим не може бути нагорода загальнодержавного значення за унікальні, понаднормовані заслуги особи. Більше того, вищезазначені підзаконні акти містять норму, яка чітко визначає «межу» слідсті такого цінного подарунку (50% розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на 01 січня поточного року). Отже, слід чітко розмежовувати нагороду та цінний подарунок як різновид заохочення, в т.ч. відомчого заохочення, практика застосування якого поширена і в зарубіжних країнах (наприклад, «особистий подарунок» у Литві, «коштовний подарунок» в Естонії, Грузії, які визначені саме як різновид «заохочення»). Не слід цінний подарунок ототожнювати і з тими видами нагород, які існують у нагородній практиці деяких зарубіжних країн, вручення яких пов'язане із самим фактом зайняття певної посади або ж фактом нагородження (т.зв. «нагороди за походженням», «символічні нагороди»). У будь-якому випадку, це все ж таки нагороди, підстави, процедура і наслідки відзначення якими закріплені в законодавстві з урахуванням історичних нагородних традицій й орієнтацією на престижність, авторитет певної посади. Нагороду слід відмежовувати і від премії, яка може розглядатися як різновид заохочення, як різновид стимулу. Слід усвідомлювати, що потреба їх розмежування зумовлена тим, що одним із елементів системи нагород є Державна премія України (ст. 3 Закону України «Про державні нагороди України»). Проте зазначена премія як різновид нагороди є не просто премією, а Державною премією, що вже в назві визначає її загальнодержавне, унікальне значення. Саме унікальність її зумовлює потребу її унормування у видовому проясві. Так, зокрема, ст. 11 цього ж Закону закріплює вичерпний перелік таких премій, а саме: Національна премія України імені Тараса Шевченка; Державна премія України в галузі науки і техніки (з чотирма номінаціями); Державна премія України в галузі архітектури; Державна премія України імені Олександра Довженка; Державна премія України в галузі освіти (п'ять номінацій) [7]. Назва кожної з них передбачає вказівку на «Національна» або «Державна», «України», що підкреслює її винятковість, соціальну значимість,

загальнодержавний характер, престиж. Щодо кожної передбачено Положення, яке й визначає статус виду нагороди, затверджений Президентом України. Незважаючи на наявність й інших різновидів премій (у т.ч. й Премій Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України тощо), вони є преміями певного органу державної влади, їхній статус регламентується підзаконними актами, процедура призначення та вручення є дещо відмінною, як і правові наслідки, в той час як, наприклад, у Республіці Казахстан впроваджено Почесну грамоту Республіки Казахстан (саме грамота держави, а не певного органу державної влади) як вид державної нагороди.

2. Співвідношення нагороди та відзнаки (відомчої відзнаки): основний зміст

Доцільним є виокремлення нагороди та відзнаки як поняття, яке є набагато ширшим за своїм змістом. Потреба такого співвідношення зумовлена навіть тим, що у видовому розмаїтті самих нагород присутні дві відзнаки, а саме: відзнака «Іменна вогнепальна зброя» та «президентська відзнака». Проте навіть вони є теж унікальними, формами «вищого заохочення» за певні заслуги перед державною, суспільством. Так, зокрема, ст. 9 Закону України «Про державні нагороди України» зазначає, що «Відзнака «Іменна вогнепальна зброя» встановлюється для певної категорії осіб за «визначні заслуги в забезпеченні обороноздатності України, недоторканності її державного кордону, підтримці високої бойової готовності військ, зміцненні національної безпеки, боротьбі зі злочинністю, захисті конституційних прав і свобод громадян, за бездоганну багаторічну службу, зразкове виконання військового та службового обов'язку, виявлені при цьому честь і доблесть» [7]. Слід звернути увагу на те, що саме «визначні заслуги» є підставою для нагородження, вона є «іменною», що підкреслює винятковість такої нагороди. Використання ж у назві слова «відзнака» є скоріше вимушеним для формулювання певної назви нагороди, і в цьому аспекті цілком можна погодитися з А. Майдебурою в тому, що доцільно було б для уніфікації назв всього

розмаїття нагород використовувати не «Відзнака «Іменна вогнепальна зброя», а «Іменна нагородна зброя» [8, с. 16]. Це особливий різновид матеріальної нагороди для спеціального кола суб'єктів, для яких законодавством передбачено можливість використання зброї у професійній діяльності. Відзнаку «Іменна вогнепальна зброя» як вид державної нагороди слід відмежовувати від т.зв. «відомчої відзнаки», якою є «Вогнепальна зброя» та «Холодна зброя», заохочення якими здійснюється лише поліцейських «за виняткові заслуги у сфері забезпечення національної безпеки, за розкриття особливо тяжких злочинів, затримання особливо небезпечних озброєних злочинців, проявлену честь, доблесть, самопожертву під час рятування життя громадян у разі ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та в особливий період» [6, с. 253]. Навіть незважаючи на те, що підставою є «заслуга», все ж таки це відомча відзнака, закріплена в підзаконних нормативно-правових актах й зорієнтована лише на суб'єктів певної державної інституції. Проте це не є цінним подарунком навіть із написом («дарчим написом»), а є саме іменною нагородою за заслужену суспільно-корисну загальнодержавного значення поведінку.

Особливою є й наступна нагорода – президентська відзнака, це не просто відзнака, навіть не «урядова відзнака», «відомча відзнака», а саме відзнака голови держави, яку Президент України «відповідно до Конституції України встановлює та нагороджує» (ст. 12 Закону України «Про державні нагороди України»). Це особливий різновид нагороди, «базовим» монособ'єктом для запровадження та нагородження є саме Президент України, прояв ініціативи якого, як правило, пов'язаний із певними ювілейними датами, це різновид разових, масових нагород, пов'язаних із заслугами в різних сферах суспільного життя. Слід погодитися з авторами навчального посібника «Заохочення у службовому праві», які, з посиланням на словниково-енциклопедичну літературу, все ж таки розмежовують нагороду і відзнаку, в т.ч. й із акцентом на специфіку національного законодавства щодо закріплення

«урядових відзнак» та «урядових нагород». Зокрема, зазначається, що «відзнака – це ... прикмета, ознака, яка відрізняє предмет, особу від інших; це певна позитивна діяльність, яка відзначається; знак, який вказує на особливі досягнення; а нагорода – відзначення заслуг, позитивних якостей тощо» [6, с. 56].

Стосовно т. зв. «урядових відзнак» та «урядових нагород», окрім того, що вже саме назва містить вказівку на суб'єктів їх впровадження та застосування, законодавець їх перерахував (Закон України «Про державну службу» (ст. 53); йдеться про такі підзаконні нормативно-правові акти, як наприклад, «Положення про Почесну грамоту Кабінету Міністрів України», затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2008 року № 728, Регламент Кабінету Міністрів України тощо. Навіть незважаючи на певну «узагальненість» формулювання ст. 53 Закону України «Про державну службу», яке не дозволяє чітко розмежувати їх як «урядові відзнаки» та «урядові нагороди», це можна зробити з акцентом уваги на Регламент Кабінету Міністрів України й визнати, що урядовими відзнаками є «вітальний лист та подяка», а «урядовою нагородою є Почесна грамота Кабінету Міністрів України» [6, с. 67].

«Відомчі відзнаки» визначаються у відповідності до Положення про відомчі заохочувальні відзнаки, затверджене Указом Президента України від 30.05.2012 року № 365 / 2012, і цілком логічно, що можуть бути специфічними щодо кожного «відомства», з урахуванням специфіки його функціонального призначення (наприклад, нагрудний знак «Відзнака МЗС України», занесення на Дошку пошани для співробітників Національної поліції тощо).

Слід звернути увагу на відсутність трудових або ж службових відносин між суб'єктами нагородних правовідносин, саме в цьому аспекті можна погодитися із Є. Трофимовим у тому, що суб'єкт нагородження по відношенню до особи, яка нагороджується, виконує «публічно-правову функцію представника підвладної йому соціальної групи» [9, с. 8]. Саме в цьому полягає і відмінність нагороди від заохо-

чення і від «відомчих нагород», які розглядаються традиційно щодо «визнання відомчих (локальних) публічних заслуг ... підлеглих осіб» [9, с. 30]. Щоправда, в закордонних наукових джерелах навіть можна зустріти деталізовану позицію щодо цього питання, з розподілом нагород на «відомчі» та «галузеві», або ж («професійні») [9, с. 30], що пояснює видове розмаїття, розподіл суб'єктів нагородження. У вітчизняній правовій науці використовується узагальнений термін для позначення цих нагород, а саме «відомчі», а також унормування цієї назви у джерелах нагородного права. Саме цей вид заохочувальних відзнак застосовується за «особисті трудові досягнення у професійній, службовій діяльності, за бездоганну службу та особливі заслуги під час виконання обов'язків працівниками об'єктів, які входять до сфери управління органу (установи) ...» [10, с. 44]. Важливо також зазначити, що відсутні ступеневі «відомчі» відзнаки, а також лімітованою є їхня кількість із прив'язкою до суб'єкта нагородження. Також слід відзначити важливий факт, сутність якого полягає в тому, що «відомчі відзнаки не можуть відтворювати державні нагороди України» [10, с. 45].

3. Співвідношення нагороди, заохочення, стимулу та переконання: пріоритетні погляди у правовій науці

Нагороду слід відмежовувати від заохочення як поняття комплексного характеру. У їх співвідношенні заохочення є загальним, а нагорода – частковим, нагорода є одним із видів заохочень. У колективній роботі «Заохочення у службовому праві» наведено велику кількість визначень заохочення, запропонованих вченими-юристами в різні історичні періоди в різних джерелах, серед яких: «як міра схвалення, яка встановлюється і застосовується ... за сумлінне і точне виконання покладених обов'язків ... за вчинення непередбачених ... корисних діянь, які перевершують звичайні вимоги» [6, с. 35], як «особливий вид впливу, який не підпорядковує, але специфічним чином спрямовує волю особи на дії, корисні для інтересів колективу і суспільства» [6, с. 35], «позитивна санкція, заслужена міра схвалення, публічне визнання заслуг, відмінностей, успіхів ...»

[6, с. 36], «це форма і міра юридичного схвалення належної поведінки, а також перевиконання встановлених показників, стандартів, яка тягне за собою сприятливі юридичні наслідки у вигляді додаткових пільг, переваг тощо» [6, с. 36]. Проте, незважаючи на їх розмаїття, все ж таки можна стверджувати, що вони пов'язані не лише з «вагомими», «особливими», «значними» досягненнями в діяльності особи (колективів), а й сумлінним виконанням цими особами своїх обов'язків, із правомірною «шаблонною» звичайною їхньою поведінкою, що зумовлює реакцію держави, однак не вимагає персоналізації реакції на «наднормованість», «унікальність», «винятковість» поведінки особи (колективу). Такої ж позиції дотримується й законодавець. Так, наприклад, у Законі України «Про державну службу», закріплюючи заохочення для державних службовців, законодавець подає їх перелік, розміщуючи з акцентом на зростання їх престижу, значення. Так, зокрема, у ст. 53 відповідного Закону закріплює такий перелік заохочень: «Оголошення подяки; нагородження грамотою, почесною грамотою, іншими відомчими відзнаками державного органу; дострокове присвоєння рангу в порядку, визначеному Законом; представлення до нагородження урядовими відзнаками та відзначення урядовими нагородами; представлення до відзначення державними нагородами» [11]. І лише останнім, а отже, найвищим за своєю значимістю, за ресурсом зазначає державні нагороди, тим самим чітко закріплюючи свою позицію щодо їх співвідношення. Це повною мірою узгоджується з положеннями Закону України «Про державні нагороди України» щодо визнання державних нагород як «вищої форми відзначення ...» (ст. 1 Закону). У деяких джерелах можна зустріти положення про порівняння нагород із «заохочувальними санкціями», іноді навіть із «позитивними (сприятливими) санкціями» (наприклад, роботи М. Марченко, Д. Коритько тощо) [3, с. 70]. Слід зазначити, що акцент зроблено на елементі норми права з певною позитивною реакцією, і нагороду також можна розглядати в об'єктивному розумінні як складову частину норми права,

яка безпосередньо містить вказівку на нагороду як реакцію на заслугу. В аспекті ж співвідношення з вищезазначеними поняттями слід уточнити, що їх співвідношення буде аналогічним до співвідношення із заохоченнями або ж стимулами, позитивами; єдине, що буде їх відрізняти, – це нормативний аспект, розгляд як складової частини структури норми права. Не доцільно ототожнювати нагороди й стимули, які традиційно у праві розглядаються в широкому (як позитивні стимули та відповідальність) та вузькому розумінні (лише як заходи позитивного спонукання до бажаної поведінки). Аналіз робіт І. Луценка, В. Красовської, Т. Коломоєць, Р. Калюжного, М. Титаренко та ін. дозволяє стверджувати, що навіть з огляду на наявне розмаїття варіантів їхньої назви, все ж таки єдиними є підходи щодо акценту на розгляді їх як прояву спонукання до бажаної правомірної суспільно-корисної поведінки. Так, зокрема, стимули пропонується розглядати як «правовий поштовх до правомірної поведінки» [11, с. 35], «засіб впливу на суб'єкта шляхом спонукання його до вчинення правомірного діяння», «як засіб впливу ... на поведінку суб'єкта ... шляхом спонукання до активної правомірної суспільно-корисної діяльності» [13, с. 24], «засоби спонукання до правомірної, суспільно-корисної, результативної діяльності ...» [14, с. 97]. У цьому контексті розгляду стимулів цілком логічно зробити висновок про те, що вони є «набагато змістовнішими», ніж нагорода. Остання є лише одним із можливих видів стимулів, при цьому проявом «позитивного стимулу», «стимулу у вузькому його розумінні». Нагорода посідає своє чільне місце серед інших видів стимулів, якими є: премія, пільга, привілея, імунітет, заохочення, доплата, надбавка тощо. Не слід ототожнювати нагороду і переконання як метод регулювання відносин, метод адміністрування тощо. Нагорода у співвідношенні з переконанням відіграє роль одного із засобів його реалізації. Переконання традиційно розглядається як сукупність засобів, способів, прийомів, за допомогою яких здійснюється певний вплив на особу, її психіку задля спонукання до бажаної, правомірної, суспільно-корисної поведінки.

пільно-корисної праці [15, с. 198]. Переконавання розглядається як «система заходів реагування, які здійснюються державою, громадськими інституціями, що знаходять прояв у здійсненні виховних, роз'яснювальних, заохочувальних заходів, формуванні в осіб розуміння необхідності чіткого виконання законів та підзаконних актів» [6, с. 21]. І саме серед усього розмаїття його зовнішніх форм своє (однак не єдине, монопольне) місце посідає заохочення, різновидом якого, у свою чергу, є нагорода. При цьому серед розмаїття засобів, прийомів, способів (а в сучасних доктринальних правових джерелах домінуючим є використання терміну «інструменти»), лише окреме, хоча і чільне, місце посідає нагорода. Саме тому їх ототожнення є не лише недоцільним, а й помилковим.

Висновки і пропозиції. Отже, узагальнюючи все вищезазначене, слід чітко усвідомлювати, що нагорода посідає своє чільне місце в суміжному понятійному ряді, перебуваючи в різних варіантах співвідношення з елементами цього ряду (переконавання, заохочення, стимули, винагорода, відзнака, премія, цінний подарунок). Ураховуючи особливість її ознак, функцій, її не можна помилково ототожнювати з жодним із елементів запропонованого понятійного суміжного ряду. Нагороду саме як «базовий» елемент нагородної справи, нагородної системи слід розглядати в якості законодавчо визначеної особливої вищої форми заохочення з боку держави (в особі голови держави) щодо заслуг перед державою, суспільством, що застосовується до особи (колективу осіб) в порядку особливої деталізованої процедури, за відсутності трудових (службових) відносин із суб'єктом нагородження, й передбачає гарантовану державою багаторівневу соціальну престижність, моральне, матеріальне або ж змішане забезпечення.

Список використаної літератури:

1. Толковый словарь русского языка / под ред. Д.Н. Ушакова. Москва : Изд-во Государственный институт «Советская энциклопедия», Т. 2. 1938. 1040 с.
2. Ручкин А.В. Формальные и неформальные награды институты в современной России : автореф. дис. ... к.с.н. : 22.00.04. Екатеринбург, 2013. 23 с.
3. Коритько Д.Г. Конституційно-правові аспекти виникнення, структури, функціонування і розвитку державних нагород як державно-правового явища : дис. ... к.ю.н. 12.00.02.
4. Коломоєць Т.О., Кукурудз Р.О. Правила поведження публічних службовців із подарунками: компаративно-правовий аналіз (на прикладі досвіду України, Грузії, Сінгапуру, Бразилії). *Вісник ЗНУ. Юридичні науки*. 2018. № 2. С. 71–79.
5. Коломоєць Т.О. Подорожі публічних службовців: чи доцільним є впровадження антикорупційних правових нормативів. *Право і суспільство*. 2018. № 6. С. 147–153.
6. Заохочення у службовому праві : навч. посібник / Н.О. Армаш, Ю.А. Берлач, І.В. Болокан (та ін.) , за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2017. 360 с.
7. Про державні нагороди України : Закон України від 16.03.2000 року. *ВВР України*. 2000. № 21 С. 162
8. Майдебура А. Конституційно-правовий статус державних нагород в Україні : автореф. дис...к.ю.н. :12.00.02. Одеса, 2013, 21 с.
9. Трофимов Е. Наградное дело в Российской Федерации: административно-правовое исследование : автореф. дис ... д. ю. н. : 12.00.14. Москва, 2013. 46 с.
10. Майдебура А.М. Конституційно-правовий статус державних нагород в Україні : дис. ... к.ю.н. : 12.0.02. Одеса, 2013. 232 с.
11. Малько А.В. Стимулы и ограничения в праве: теоретико-информационные аспекты: 2-е изд., пер. и доп. Москва : Юристъ, 2004. 250 с.
12. Калюжний Р.А., Лапка О.Я., Пікуля Т.О. Правові стимули в механізмі правового регулювання. Київ : МП «Леся», 2013. 204 с.
13. Коломоєць Т.О., Титаренко М.В. Стимули як засіб підвищення результативності діяльності публічних службовців: правовий аспект: наук-практ. нарис. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 76 с.
14. Коломоєць Т.О. Стимули для державних службовців: чи задовільною є модель їх закріплення. *Право України*. 2018. № 11. С. 85–104.
15. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Ін Юре, 2011. 576 с.

Kovbas I. Award as a "basic" element of award law and its correlation with related legal concepts

Formation of the scientific foundation for award rulemaking directly prescribes the formation of a "basic" element of the relevant legislation that is "award". However, despite the available issue-related sources and specific definitiveness of nomenclature, unfortunately, its apprehension in the allied terminological list remains complicated. The analysis of legislation confirms that it is often identified with reward, bonus, persuasion, gift, etc. Supporting their particular similarity one shouldn't wrongfully equate it as it is empowered with an individual unique resource, which distinguishes it from other, even allied, concepts. The very "purity" of nomenclature leads to "purity", the accuracy of award legislation and unification of the practice of its use. In the context of the adoption of the Concept of award practice reform in Ukraine, the determination of principal priorities for such reforming, it is primarily important to outline "basic" nomenclature that is surrounded by the regulatory array, which will define the fundamentals of availability of the relevant award practice. Conceptual determinacy is a key to the accomplishment of award legislation, the effectiveness of award practice, award affairs. It is essential to specify allied definitions, to carry out a comparative and legal analysis of their features, which makes it possible to identify those unique nature that is peculiar to the very award and, thus, to use it in future as a form of the state's response represented by authorized bodies to merits of a person (a group of people) to the motherland, the Ukrainians. Leaving this issue "unsettled" causes the defectiveness of the award legislation, award practice and therefore, the award system as a whole.

For an effective solution of this issue, it is incumbent to process the related scientific sources whose provisions are devoted to individual matters of such comparison of the award with other allied legal concepts that cause gaps in the scientific basis for modern domestic award rulemaking which should be restored – as a result, the abovementioned stipulates the paper's purpose. Unfortunately, despite the available theoretical scientific sources (for example, manuscripts of D. Korytko, V. Zaika, V Bihun, A. Maidebura, Ye. Trofimov and others), the problems of correlation of award with other related legal concepts are studied fragmentarily. This creates a somewhat "trivial" regulation of its recourse, erroneous identification with other legal phenomena that significantly reduces social value and prestige of the award. **The purpose of the article** is to clarify a unique resource of the award, its dissimilarity from allied legal phenomena based on the analysis of different issue-related sources for maximum use of its resource in the process of forming refined fundamentals for regulating relations of the award practice in Ukraine. **The object of the research** is social relations associated with the use of award resource as the state's response to the merits of a person (a group of people). **The subject of the research** is theoretical and methodological fundamentals of award correlation with allied legal concepts. **Research methods** used are a complex of the following general scientific and special methods of scholarly cognition: dialectical, logical-legal, semantic, comparative-legal, system-structural, forecasting, modeling. **Results.** Summing up the abovementioned, it should be appreciated that award takes a proper place in the allied concept list being in different degree of correlation with the elements of this list (persuasion, encouragement, incentives, reward, honors, payment, valuable gift). Under no circumstances, taking into account its features, functions, one can't erroneously identify it with any of the elements of the allied concept list. Award as a "basic" element of award practice, award system, should be considered as a legally defined special supreme form of encouragement on the part of the state (represented by the P President) for merits to the state, society that is applied to a person (a group of people) in the order of special detailed procedure in the absence of employment (service) relations with an awardee. It provides for government-guaranteed multilevel social credibility, moral, financial or mixed support.

Key words: award, award law, award practice, gift, correlation, reward, encouragement, persuasion, resource, unique nature.